

De halve plak van Frederik van Baden (1496-1517)

Op 18 februari 2018 vond de derde auteur de hier afgebeelde munt. Op de voorzijde staat het wapen van Van Baden getooid met bisschoppelijke mijter die de binnenste parelcirkel onderbreekt. Het omschrift tussen twee parelcirkels is: MONE [...] AIECTE'. De keerzijde toont een gevierendeeld wapen met in de kwartieren de wapens van het bisdom Utrecht en van Van Baden, op een lang gevoet kruis dat de binnenste parelcirkel onderbreekt. Het omschrift tussen twee parelcirkels is: A[N]N-DNI-MCC-CC [...]. De munt werd gevonden in grond dump 'De Mars', in grond die hoogstwaarschijnlijk afkomstig is van een opgraving in 2017 in de Halve Maanstraat te Zutphen.

Bepaling denominatie

Aan de hand van de wapens was direct duidelijk dat de munt was geslagen voor de Utrechtse bisschop Frederik van Baden (1496-1517). Het type is echter niet opgenomen in De Mey's overzicht van de Utrechtse muntslag noch in de catalogus van het Centraal Museum te Utrecht (waarnaar De Mey niet verwees), en ook niet in Levinsons boek 'The early dated coins of Europe, 1234-1500'.¹ Blijkbaar was deze munt nog niet bekend of gepubliceerd.

De denominatie was te bepalen aan de hand van twee gegevens. Op de eerste plaats is van belang dat Frederik van Baden in (minstens) twee verschillende plaatsen liet munten: te Wijk bij Duurstede voor het Nedersticht, en te Hasselt voor het Oversticht.² De aangemunte denominaties lijken in beide plaatsen identiek te zijn geweest en zijn (vooralsnog?) niet aan een bepaald atelier toe te wijzen. Dat geldt echter niet voor twee denominaties kleingeld: de plak en de halve plak. Ze worden genoemd in een muntordonnantie van 4 november 1497 voor muntmeester Johan van Papenvelt.³ Een dag later werd 'meester Jan buerduerwercker' aangesteld als stempelsnijder.⁴ Van Papenvelt mocht te Hasselt onder meer halve plakken slaan met een gehalte

Utrecht, halve plak circa 1498, 0,32 gram, 14 mm
(foto's: Kees Leenheer)

van 1 penning 8 grein aan zilver en 600 stuks op de Trooise mark. Uitgaande van een Trooise mark van 246,08 gram wogen deze muntjes dus 0,41 gram. Het zilveragehalte komt neer op 13,9 procent, zodat een halve plak 0,057 gram zilver bevatte (uitgaande van zuiver zilver). Blijkbaar werd dit kleingeld geslagen in aansluiting op de muntcirculatie in het Oversticht. Daarmee was sprake van een noviteit: dergelijk kleingeld is niet bekend van Van Badens voorganger David van Bourgondië (1456-1496).⁵

Ten tweede is relevant dat dezelfde denominaties kleingeld werden geslagen door de stad Zwolle. De gevonden munt is zelfs gemodelleerd naar de halve plak van Zwolle, die bekend is uit de jaren 1495, 1497 en 1499.⁶ Uit Kampen is geen halve plak bekend uit de jaren

1490, in Deventer is in 1495 een halve plak geslagen maar van een ander model.⁷

Datering

We hebben dus te maken met een halve plak. Het jaar blijft nog onzeker: op de laatste plak van het omschrift op de keerzijde lijkt een ronding te staan. Te denken valt aan een 6 of een 8, maar een C is ook mogelijk. Frederik van Baden trad pas in het najaar van 1496 aan als bisschop, en de genoemde muntordonnantie dateert uit 1497, zodat 1496 hoogstwaarschijnlijk niet in aanmerking komt. Waarschijnlijk dateert de munt uit 1498, waarbij het jaar net als op de Zwolse halve plakken is geschreven in een combinatie van Romeinse en Arabische cijfers: MCCCC98. 1499 in de vorm van MCCCCIC of zelfs 1500 (MCCCCC) zijn echter niet uit te sluiten, al lijken deze opties gezien de vorm van de ronding niet waarschijnlijk. Bovendien ligt bij 1499 de schrijfwijze MCCCC99 meer voor de hand.

Kortom: de munt is een halve plak, onder muntmeester van Johan van Papenvelt geslagen te Hasselt voor de Utrechtse bisschop Frederik van Baden (1496-1517), waarschijnlijk daterend uit 1498. Opmerkelijk daarbij is dat een stedelijke munt is gekozen als voorbeeld voor een landsheerlijke munt, en niet andersom. Dat zal er in dit geval mee te maken hebben dat de halve plak in het laatste kwart van de vijftiende eeuw in de steden Deventer, Kampen en Zwolle werd geslagen en dus een bekende denominatie was in het Oversticht. Nu bekend is dat de verordonnerde halve plak van Frederik van Baden inderdaad is geslagen, is te verwachten dat dat ook geldt voor de plak. Het is goed denkbaar dat die vroeger of later ook wordt teruggevonden.

Zwolle (stad), halve plak 1497, 14 mm

Noten

1. Mey, J.R. *De Les Monnaies des Évêques, de la Ville et de la Seigneurie d'Utrecht (937-1581)* (Wemmel 1991); N.N. *Catalogus van het Historisch Museum der Stad [Utrecht]* (Utrecht 1928); Levinson, R.A. *The Early Dated Coins of Europe, 1234-1500* (Clifton 2007).
2. N.N. 'Officiatorum referendissimi Frederici de Baden, 1496-1516' *Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis* (Deventer 1872); Gropp, S. 'De Utrechtse muntslag in het Oversticht ten tijde van bisschop Frederik van Baden, 1496-1517' *De Beeldenaar* 78 (2011) 79-84; Gropp, S. 'Das Münzwesen des Bistums Utrecht unter Friedrich von Baden 1496-1517' *Geldgeschichtliche Nachrichten* 50 (2015) 411-417.
3. N.N. (1872) 183-184.
4. N.N. (1872) 185.
5. Gelder, H.E. van 'De Utrechtse munten ten tijde van David van Bourgondië' *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 58-59 (1971-1972) 10-50, specifiek 39.
6. Chijs, P.O. van der *De munten der voormalige heeren en steden van Overijssel, van de vroegste tijden tot de Pacificatie van Gend* (Haarlem 1854) plaat 17 nr 6 (1497); Wiel, H.J. van der *De stedelijke muntslag van Zwolle* (s.l. 1994) nrs. 7, 7A en 8.
7. Nijlunsing, W., M. van der Beek & J.G. Stuurman 'In Kampen geslagen munten tot 1576' *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 103 (2016) 99-196, specifiek 172.